

Κοστας Νιχοριτισ (Солун, Гърция)

ИЗ СЛАВЯНСКИТЕ РЪКОПИСИ НА ВЕЛИКАТА ЛАВРА В СВЕТА ГОРА
(НОВООТКРИТ ПРЕПИС НА СЛУЖБАТА ЗА КИРИЛ ФИЛОСОФ)

Официално Света гора се появява в историята на Византия през IX в. и по-точно, когато императрица Теодора свиква събор за възстановяване на иконопочитанието през 843 г. В този събор вземат участие и светогорски монаси.¹

Света гора е всеправославен книжовен и културен център, който през хилядолетния си живот играе значителна роля в живота на балканските народи.

За развитието на монашеството в Атон голямо значение има св. Атанасий Атонски. Със създаването на манастира Великата лавра през 963 г. той въвежда общежитиен монашески живот.² За това съдейства и император Никифор Фока (963—969). Примера на императора следват и други византийски владетели.³

По време на Втората българска държава светогорските манастири получават големи дарения от страна на българските владетели. Свидетелство за това е Ватопедската грамота, издадена от Иван Асен II през 1230 г. на Ватопедския манастир за владение на серското село Семалто. Грамотата е безспорно доказателство за наличие на български монаси в този известен атонски център.⁴

Дарения от владетелите на Втората българска държава получавала и Великата лавра. По това време в Лаврата броят на подвижниците български монаси се увеличава.⁵ През Лаврата минават известни светогорски книжовници. Тук е имало книжовна школа за преписване на гръцки ръкописи, а също и на славянски.⁶ Това свидетелствува манастирската библиотека, която е трета по брой на ръкописи в света след Синайската и Ватиканската.

През първата половина на XIV в. тук работи старецът Йоан заедно със своите ученици по сверяването и изправянето на текстовете на основните богослужбени книги: евангелие, апостол, литургия, типик, псалтир, богородичник, минеи, октоих и др.⁷ Един от най-ревностните му последователи е йеромонах Методий, част от ръкописите на когото днес се съхраняват в Синайския манастир „Св. Екатерина“.⁸ В една приписка върху два старо-

¹ П. Христу и др. *οι θυσιαστροί τοῦ ἁγίου ορους Ωεσσαλονικι*, 1973, с. 23.

² Пак там, с. 23, 24.

³ Π. Νικολόπουλος: *Μ. Λάυρα θρησκευτική καὶ ἠθική 'εγκυκλοπαιδεία* 'Αθῆναι 1966.

⁴ М. Андреев. Ватопедската грамота. С., 1965.

⁵ Й. Иванов. Български старини из Македония. С., 1931, с. 274.

⁶ Кратка история на България. С., 1981, с. 139.

⁷ Синайски октоих № 19, л. 217 по Й. Иванов, пос. съч., с. 275.

⁸ Пак там.

български ръкописа (постен триод № 23 и цветен триод № 24) от същия манастир се съобщава за още двама българи — преписвачи от Великата лавра за стареца Йосиф и Закхей Философ.⁹ През втората половина на XIV в. в Лаврата пребивава като подвижник патриарх Евтимий, основоположник на Търновската книжовна школа.¹⁰

Свидетелство за книжовните връзки между Великата лавра и българските средновековни просветни средища са славянските ръкописи, които се съхраняват в манастирската библиотека. Досега няма цялостно и системно описание на ръкописите и те не са проучени подробно. Руският славист Виктор Григорович пише следното: „Словянскихъ рукописей только 10, весьма новыхъ и церковнаго употребленія, какъ то: евангелія, уставы, Божественныя службы, минеи и проч...“¹¹ Друг изследовател, К. П. Димитриев-Петкович, пише: „Григорович упоменае, что видѣль 10 рукописей; я нашель только одну. Триодъ на простой бумагѣ и серб. рецензии о прочихъ эпитропы не знали ничего мнѣ отвѣтити на мои докучливые допросы.“¹²

В началото на тази година имах възможност да посетя Атон и да работя в манастирската библиотека на Великата лавра.¹³ Тогава установих, че броят на славянските ръкописи в манастира е около 80. Вниманието ми бе привлечено от един среднобългарски миней за месец февруари. Паметникът не е познат в славистиката, нито е изследван. Само в един опис на няколко гръцки ръкописа от Лаврата монахът Панталеймон го споменава като славянски миней от XV в.

Ръкописът е със сигн. z-53. Съдържа 96 листа, 290×205 мм, текстово поле 220×145. Има означени 13 коли. Първата и последната имат по 4 листа, другите по 8.

Подвързия — дебели дъски с кожа. Много листове са повредени от влагата. Вторият лист е скъсан, а лист 146 е запазен само наполовина. Хартията е разнородна. Водни знаци: два кръга по Мошин, подобни на № 1907 от 1291 г., и ключ, подобен на № 2628 от 1310—1311 г. (по Мошин).

Писмо — писан е от две ръце: от едната — делови устав, от другата — полуустав от 25 до 29 реда, с черно мастило, с черни разделителни точки и червени винетки и инициали.

Правопис — двуредов, но с безразборна употреба на еровете, с почеста употреба на големия ер. Двуюсов, със среднобългарската замяна на носовките. Използувани са три знака за носовки ж, ѡ, ѡ. Африкатът „дз“ има също три знака: џ, з, с. Честа употреба на йотувани гласни ѡѡ, ѡѡ, ѡѡ.

Надредни знаци — титла, оксия и вария във функция на придихание и комора за означаване на йотация и паерчик, употребен за изпуснат ер.

Украса — полихромни заставки с разработен палметен мотив, малки неовизантийски инициали от геометричен и геометрично-растителен тип.

⁹ Г. Попов. Незооткрито съедение за преводаческа дейност на български книжовници от Света гора през първата половина на 14 век — Български език, 1978, кн. 5, с. 404; Предтечи — „За буквите“, бр. 3, 24. 5. 1980, с. 4—5.

¹⁰ Й. Иванов. Пос. съч., с. 236 и 284 (Патриарх Евтимий идва в Света гора през 1365—1370 година).

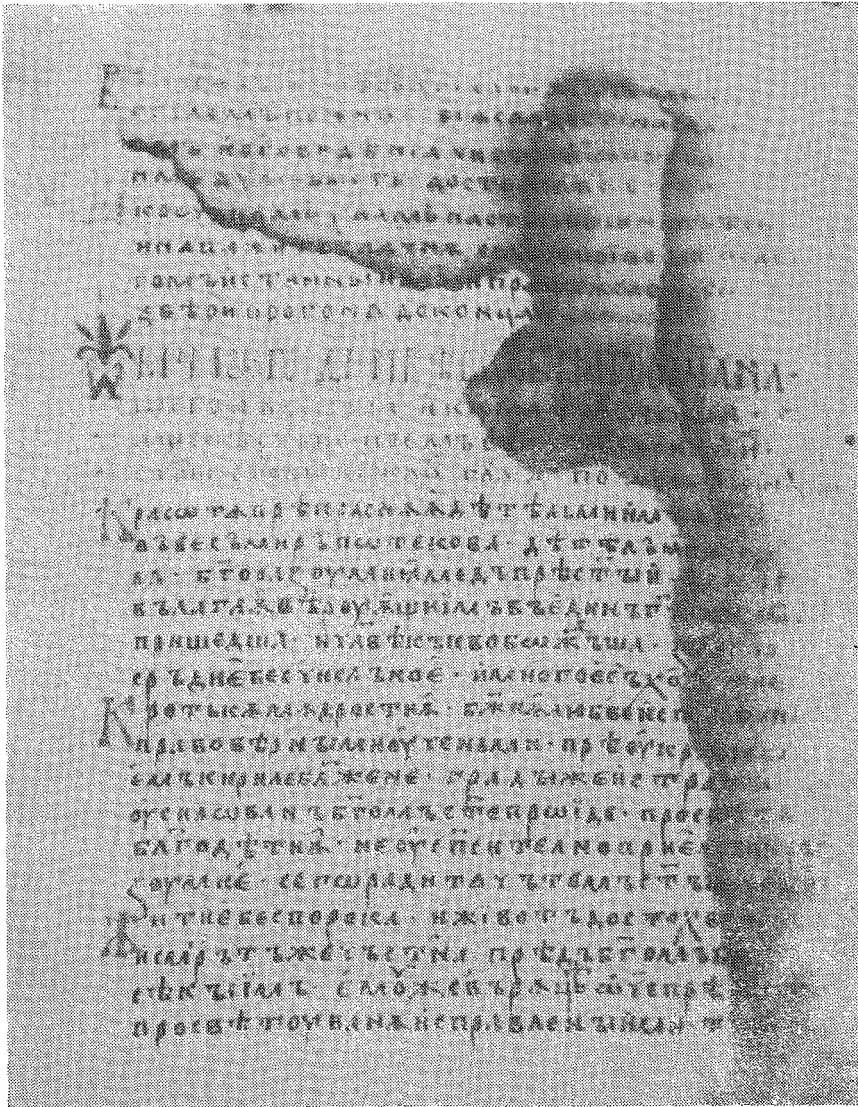
¹¹ В. Григорович. Очерк путешествия по Европейской Турции, фототипно издание. С., 1978, с. 20.

¹² К. Димитриев-Петкович. Обзор Атонских древностей. СПб., 1865, с. 27.

¹³ За оказаното ми съдействие, без което аз не бих достигнал до този ръкопис, изказвам моята гореща благодарност на игумена арх. Атанасий и на проигумените арх. Филип и Гаврил и на библиотекаря монах Никодим.

В палеографско и езиково отношение ръкописът се свързва с доевтимиевата българска традиция от XIV в.

Съдържание — служебен миней за февруари. Започва със служба за св. Трифон и предпазенството на Сретение Господне и завършва със

Фиг. 1

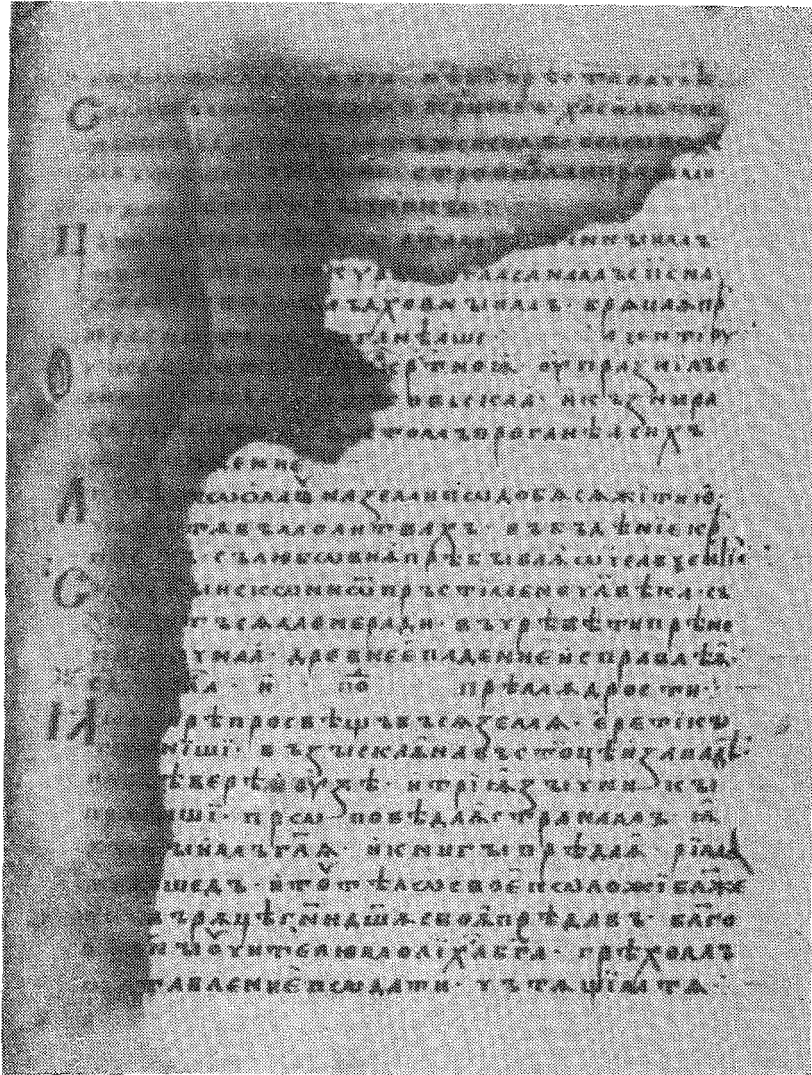
службата за св. Прокопий на 28 февруари. На 146 лист има следните приписки: *пшии рѣко не трепери и нестраши са*

помнази ма бѣ повелциѣи мнѣсти твои.

В езиково, текстологично и палеографско отношение пометникът е твърде интересен и ще бъде допълнително изследван. Тук ще се спра само на но-

вооткрытия перепис от службата на св. Кирил Философ (14 февруари). Самата служба се намира на л. 496—536.

МЦА ѿГО ДІ ПРЪПВѢНАГО ѿЦА НАШЕГО АВѢНТІА Н КІРІЛА ФІЛѢСОФА. АЩЕ НѢСТЬ ПО ПОЕМЪ Н САМОГЛАСНАА Н СТРЫ СТОМЪ КІРНАС ГЛА Д. ПО ДАЛЬ ЕСН ЗНА:

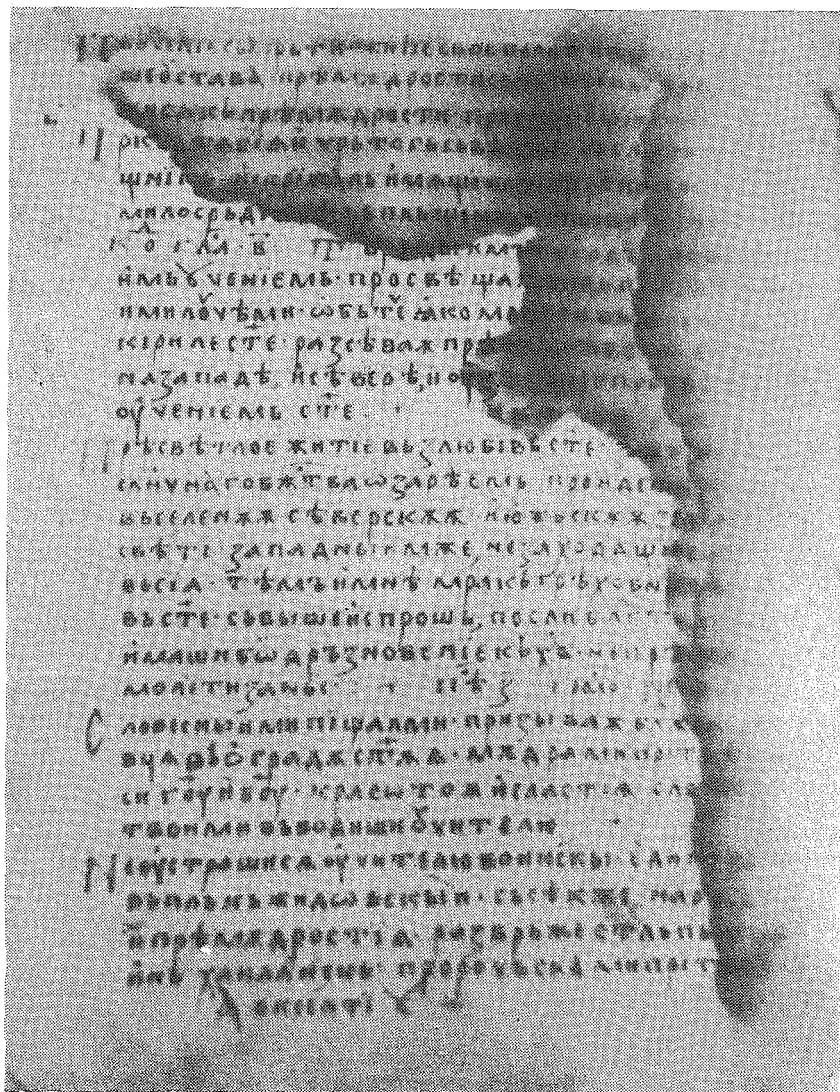

Фиг. 2

1. КРАСѢТЖ ПРЪКРАСНЖА ДѢТВЪЛМН НМѢЖ ѿЧЕ ВЪ ВЕСЪ МНДЪ ПѢТЕКОВА ДѢТВЪЛЪ ІАКѢ ПЧЕЛА БГОРАЗУМНІА МѢДЪ ПРѢСТЫН ВЪ СРЦА ВЪЛАГАЖ ВЪРОУЖ-

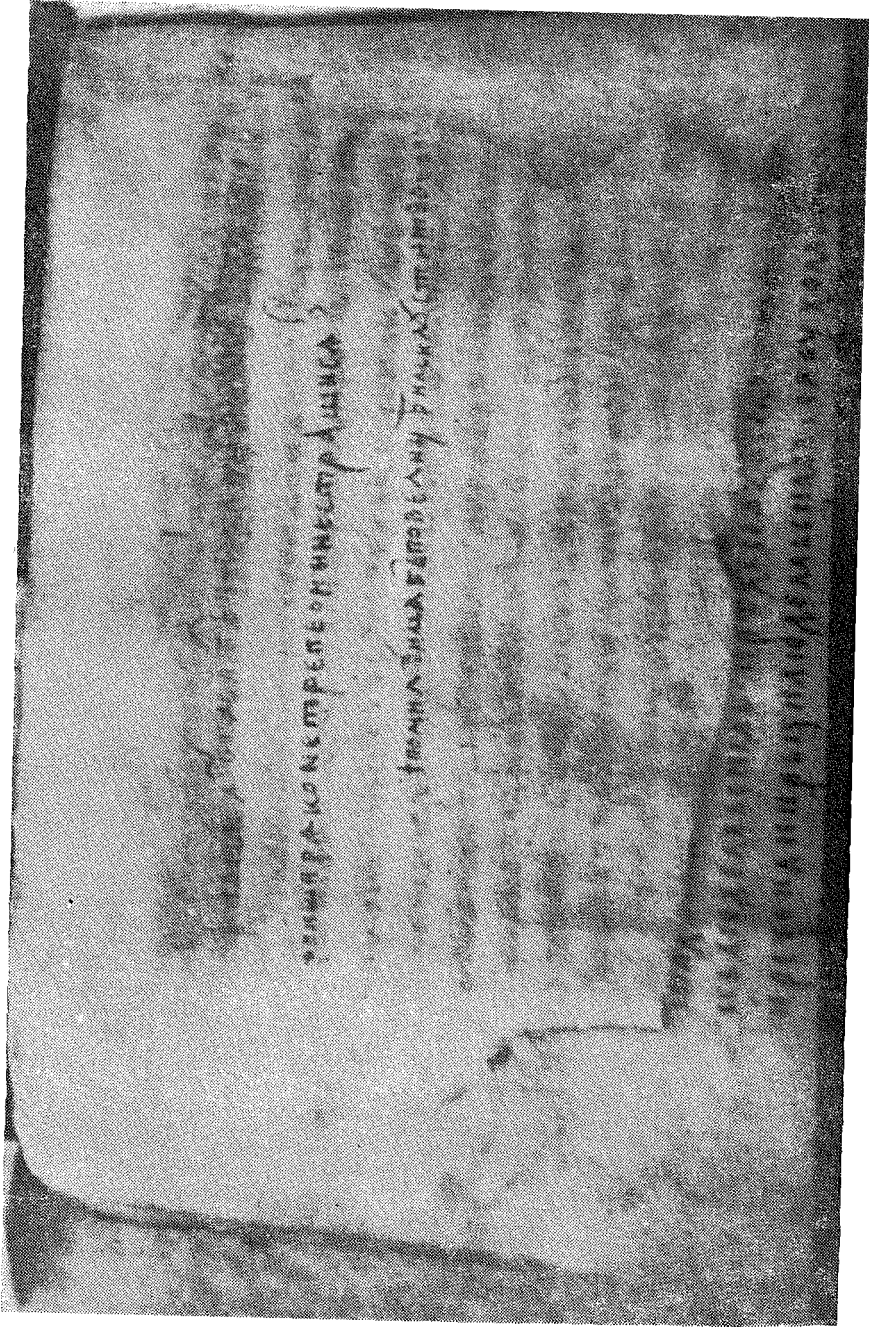
ШНІМЪ ВЪ ЕДННЪ ГЪ . НА ЗЕМ ПРНШЕДША . Н УЛВЪКЫ СВОБЖЪША . ЗА МНЛО
СРЪДНЕ БЕСУНСАДНОЕ . Н МНОГОЕ СЪХОЖЕННЕ .

2. КРОТЬКЖ МЖДРОСТНЖ . БЖНЖ ЛЮББЕ НСПАЗНЕНЬ . ПРАВОВЪРНЪМН ОУЧЕНЬМН .
ПРЪБОУКРАШЕВАЕМЪ КРНЛЕ ВЛЖЕНЕ . ГРАДЪИ ЖЕ Н СТРАНЪИ . ОУСНАВАНЪ БГОМЪ СТЕ

Фиг. 3

ПРВІДЕ . ПРОСВѢТА БЛАГОДѢТНЖ . НЕОУСПИТЕЛНО ПРНЕМЪШЕ РАЗОУМНЕ . СЕГВ РАДН
ТА УЗТЕМЪ СТЪМН ПЪМН .

Фиг. 4

3. ЖИТНЕ БЕС ПОРОКА .Н ЖІВОТЪ ДЕСТОХВАЛЕНЪ .Н СМРЪТЪ ЖЕ УЪСТНА ПРЪДЪ
БГОМЪ БЫ ВЪСЪВЪКЪИМЪ . ЕМЖЕ ВЪ РЖЦЕ ѠУЕ ПРЪДА ДШЖ .ПРОСВЕТОУВАНЖ
НСПРАВЛЕНЗИМН .ТЪМЪЖЕ ТА МОЛНМЪ ЗА НЫ ЕМЪ МОЛН СЪ . ДА ВЕРЪЩЕМЪ-

1 АВЪЕНТИО I

ВЪЗРАШЕННА ПОЩЕННО . . .

БАГОДЪВТИ НСЦЪЛЕННА . . .

ВЪЗРАСТІАЪ ЕСН ТАЛАНТА . . .

СЛАВА .Н УНСТАА ДХА СТААГО ПРЪМЖДРОСТЪ . . .

ТРО . ГЛА .А .ПЕСТЫНЫН ЖИТЕАЮ ВЪ ПАЛТИ СЪІН АГГЕАЪ . . .

ЗАУ КАНО ГЛА .Д . ПЪ А .ІРМО .ВЕРЪЗЖ ВСТА

6. ВЪ УАШЖ ПРЪМЖДРОСТН БЖТВЕНЪН ТИ ВСТНЪ .ПРІЛОЖЪ НАПІТ СЪ СПА-
СНААГО ПІТІА РАЗВМ ЖЕ СВЕТЪ СЪ ІАВАЪ АЪЫКОМЪ .Н СЕКЫРН ПОСЪКАЖ НЕПРІАЪ-
НІНЖА АЪСТЪ .

7. ПРОСВЕТНЪЪ ІАКО СВЕТНАО ТА .СВЕТОДАВЕЦЪ ЕЪ НАШЪ ВЪСЕМОУ МНРЪ
ОУЧИТЕАЪ ПОСА ТА . ВУНТЕАЪМЪННХЪ . КНИГАМН ЗАКОНА ЖЪЫКЪ ЗАПАДНЫН .
АВКЕН

ВЪЗРАСТЕ КЪ БЖИИ АЮВЕН ОУЕ АВЪКСЕНТНЕ . . .

ПОДЪ НАЕВОАНО ХОТЪННЕМЪ . . .

9. Б . О ТЕБЪ ННЪ ІАВН СЪ ДВЦЕ . . .

ПЪ .Г .ІРМО .СЪ ВЫСОТЫ СЪННАЕ ВОЛЕЖ НА ЗЕМА .ПРЪВЫШЕ ВЪСЪКОЖ ВЛАСТН .Н
СМЕРЕННА ВЪЗНЕ НЪ РВЕА ПРЪВНДНВАГВ РОДА УАВЪУА .НЕ БО ПРЪСТА ПАЧЕ ТЕ .

10. СЛОВОМЪ Н ЖЪЫКОМЪ Н СЦЕМЪ .ХА СНА БЖНЫ ПРОПОВЕДА .МАДРОСТЪ
ЖЕ СНАЖ .Н СЛВКО ВЪПАВЪЩШЕЕ СЪ ВЛЖЕНЕ .СТРОИНАМН ПРЪУНМН .ОУДАВАЪ ТРІ-
ІАЪЫУННІКЪЫ .

11. ЦЪВНИЦА ПРНТУАМЪ .СТАМЪ НСТІННЗИМЪ .ІАВН СЪ ВЛАЖЕНЕ КУРИЕ .
ГЛАСА НАМЪ СПЕНА .СТОМЪ СЕАЗОМЪ ДХОВЪЗИМЪ .ВРЦААЖ ПРЪВКРАСНОЕ СЪНА ПРО-
ГАНЪАШЕ .АЪЕНТИОУ :

ОУКРЪПЛЕНЪ СММОН КРТНОЖ . . .

АГГЛАЪСКОМЪ НА ЗЕМН ПВДОВА СЪ ЖИТНО . . .

13. Б СЪЗДАВЪИ НСКВНН Ѡ ПРЪСТІ МЕНЕ УАВЪКА . . .

СЪ . ГЛА .Н . ПЪ . ПРЪМЖДРОСТН .

14. ІАКО ЗАРЪ ПРОСВЕЩЪ ВЪСА ЗЕМА .ЕРЕТІКЪЫ ГВНІШІ .ВЪЗЫСКААЖ НА
ВЪСТОЦЕ Н ЗАПАДЕ Н НА СВЕРЪЕ Н ОУЪЕ .Н ТРІІЖЪЫУННІКЪЫ ПРАВНШІ .ПРЪПО-
ВЕДААЖ СТРАНАМЪ .ІАЪЫКЪЫ НМЪ ГЛА .Н КНИГЪЫ ПРЪДАА .РІМА ЖЕ ДОЩЕДЪ .Н

ТѢ ТѢЛѢ СВОЕ ПЛОЖИ БЛАЖЕНЕ ВЪ РЪЩЕ ГНН ДШЖ СВОЖ ПРЪДАВЪ БЛГОВЪРНЪ
СЪНТЕЛЮ МОЛІ ХА БА ГРЪХОМЪ УСТАВЛЕННЕ ПОВАТИ УЗТЖШІМ ТА
СЪ ПРЪПОДОВНОМЪ ГАА Д ПО ГРОВЪ ТВОИ

НА ГОРЖ ВЪШЕДЪ БГОВНДЪВННА ПРЪБЛАЖЕНЕ...

ПЪ Д. ІРМЪ СЕДАІ

15. ДРОУГЪІН ДВРАМЪ ПРЪСЕЛЕНЕМЪ БЪІ БЛАЖЕНЕ Н УТЕУЗСТВА ПОХОТІЖ
ПРЪМЖДРОСТИ БОЛШЖ І ІАКО ЗАТЫ МОИСТЪІ ВКРАСНАЪ СА ЕСН ЛОУЧАМН ПРЪ
СВѢТАМН ТЪЛО БАІСТАЖ.

16. КВПІЕМЪ СЛОВЕСЪ ТВОИХЪ ІАКО ЗЪВРІЖ ПРЪОНЪЗНАЪ ЕСН МАДНАМЪСТЪН
КЕРЕСН ГОРКО ПРНЛЖЖШЖ СА ТЪЛЕСНАДОГО ВЪРАЗН УМЪТАЖЩЕ СА ІАВЪША СА
ВЪПАЗТИ ІСА ЕВРЕИСКААГВ.

ДВѢНТИЮ.

ПОВЕДАНТЕЛЪ НА ДХЪІ АЖКАВЪІЖ...

БГОНОСЪІН ВЪРЖ Н ЛЮБВЪІН ІЖЖЕ К ТЕБЪ...

18. Б. БЖНЕ СЛОВО ТА ПОРОЖЪШЖА...

ПЪ Е. ІРМО ННЪ ВЪСТАНЖ ПРЪРОУЪСКЪІ РЕ БГЪ ННЪ ПР.

19. МЫСАНЖ СВОЕЖ ОУКРАШЪ СА БЛАЖЕНЕ ДОБРЪ БАГОДЕТЪ НЗАНВАЕТЪ СА
ВЪ ТЕБЪ ВЪ СНОУ ТИ ДХОВНАА МЖДРЕ Н НЕУЗСТВОУЖЩІМЪ ГАЖВННЖ НС...
УАЕШН НАВОДНЕНЖ СЛВЕСН ТВОИМН.

20. СТОАШЕ КРЪПКВ ПОСВБОУЖ ПО ВЪРЪ МЖДРЕ АЪСТИ ПРЪТЫКАННА ПО
СЕКЪ СЛВОМЪ ТЪІ РАВНЪЖ ВЪРНЪІМЪ БЖНЖ СТЪЖ НАСТАЛЪ ВЪ ГРА БЖ НІ
ПОСЛАШЛІВЪІЖ ДУѢНТИЪ:

ПРАВО СЪНЖ ЗМОМЪ ЖІТНЕ ПРОШЕДЪ...

ЖНТНЕ СВОЕ СВѢТАВЕ...

22. Б. ОУМЪ НМАЩЕ ПРАВЪІНХЪ СЪЕННН ІСПАЗНЕНА...

ПЪ З. НРМО.

ПРНДОУХЪ ВЪ ГАЖВННЪІ МОРСЪІЖ Н ПОТОПІЛА МА ЕСТЬ БОУРЪ МНОГЫХЪ ПРЪ
ГРЪШЕНІН НЖ ІАКО БЪ НСТАА ВЪЗВЕДН ЖНВОТЬ МОН МНОГО.

23. СЪБВРЪ ОУМРЪТВЕІ СА ПРНЛОЖІВ СА АГАРННЪХЪ ІАКО ЗЪМІА ЖНЕЖШНХЪ
ПРНТЪУЪХЪ ТРЪСАНУНА ЕДННОГО БЖТВА СЛОЖ ДВО НЗНЕМАГАЖ.

24. ІАКО НЗВРАНА СТРЕЛА ІАВІ СА; ЕРЕТНГОМЪ ВРАГОМЪ НМЕНІТА ВЪ ТЪЛЪ
СТМЪ ПРЪРОУЪСКЫ ІАКО ЖЕ ПНШЕТЪ ХРАНАЩН СА Н БЖСТВОМЪ ПРЪСТРЪВЪЖЩН
ДВЕСЕНТИЪ:

СНА ТА СВѢТА Н ДНИ ПОКАЗА . . .
ПОВУЧЕНІЕ СМРѢТН . .

26. Б. ЦРКВЬ ТА БІА Н УРЪТОГЬ СВѢМЪ . . .
КО ГЛА . Б.

27. ТВРЪДЪМЪ Н БОГОДЪХНОВЕННЫМЪ ВУЧЕНІЕМЪ . ПРОСВѢЩАЖ МІРЬ ПРЪ-
СВѢТЛЫМЪ . АВУЧМН . ѠБЪТѢ ІАКО МЛЪНІН ВЪСЕЛЕНѢЖ КІРНАЕ СТЕ . РАЗСВѢАЖ ПРЪ-
СВѢТЛОЕ БЖІВЕ СЛОВО НА ЗАПАДЕ, Н СВЕРѢ, Н ОУЗЪ . МІРЬ ПРОСВѢЩАЖ ОУЧЕ-
НІЕМЪ СТЕ .
НКО .

28. ПРЪСВѢТЛОЕ ЖИТІЕ ВЪЗЛЮБІВЕ СТЕ . ЗАРѢМН ТРЪСАНУНАГО БЖІВА ѠЗА-
РЪЕМЪ . ПРОИДЕ ІАКО ЗАРѢ ВЪСЕЛЕНѢЖ СВЕРЕКЖ . Н ЮЖСКЖ ЗЕМА ПРОСВѢТІ .
ЗАПАДНЫМЪ ЖЕ, НЕЗАХОДАШІН СВѢТЬ ВЪІА . ТѢМЪ Н МНѢ МРАКЪ ГРѢХОВНЫН
ѠГО ВЪ СТЕ . СЪВЫШЕ НЕПРОШЪ, ПОСАН БАГІТЬ ДХВНЖ . НМАШН БѠ ДРЪЗНОВЕНІЕ
КЪ ХЪ . НЕПРЪСТАННО МОЛІТН ЗА НЪІ .
ПѢ . З . ІРМО . НЕ ПОСАДЖН

29. СЛОВЕСНЫМН ПІШАМН . ПРНЗЫВАЖ БЛЖЕНЕ ѠВЦА ВЪ ѠГРАДѢ СТЖА .
МЖДРАМН ПРНТУВМН СН ГОУ Н БОУ . КРАСВТОЖ Н СЛАСТІА . СЛОВЕСЫ ТВОИМН ВЪВО-
ДНШН ВУЧТЕАЮ .

30. НЕ ОУСТРАШН СА ОУЧТЕАЮ ВОИНСКЫ . ЄДННЪ ВЪНН ВЪ ПЛЪКЪ ЖИДВЕ-
СКЫН . СЪСВІК ЖЕ, НАРЪДЪ Н ПРЪМЖДРОСТІА . РАЗВРЪЖЕ СТАЛПЪ ІАКО ННЪ ХАНА-
АНСКЪ . ПРРОУЗЪСАМН ПРНТУАМН .

АВКСЕНТІЪ :

ІАКО . . . ВЛУНОА ЛЮБВІА ВУЧЕ . . .

ПРОСВѢТОВАНЪ СПВОЖ ЗАРЕА ПРЪМЖДРЕ . . .

32. Б . І . СТАВН ШЕЕ ДРЕВЛЕ . . .

ПѢ . Н . ІРМО . ОТРОКЫ БАГО .

33. СВѢТѢ ПРНЛОЖЪ СА . СВѢТЬ ІАВІ СА ВЪНАТІЪ НЖЕ Ѡ БА Ѡ ФІЛОСОФЕ . Н
НЕѠ ВЕРѢТЕ СА ПАВЕАЪ ДѢТѢМН ПРЪРІСТА ВЪСА ЗЕМА . ВЪ ДЪЩЕХЪ СЛЪНЦА
СВѢТАШЕ СІАЖ . СЛОВОМЪ ВУЧЕНІА ОУЧТЕАЮ БЛАЖЕНЕ .

34. ІАКО АЖЕ ПРЪТРЪЖЕ СЪ НЕМЪ ЕУРЕНСКЫН . ѠСТРОТЖ СЛОВЕСЪ ТРОИХЪ БЛА-
ЖЕНЕ . В ГРАДѢХЪ СВЕРѢХЪ ВЪ КВЪЗРѢХЪ ПРНЛОЖНТІ СА . ТЫ БѠ МНОЖЕСТВО
НМЫ ПОСВУЕ ОУЧТЕАЮ БЛАЖЕНЕ . ІАКО ГОЛІАДА ДВДЪ ВЪ ПОГОНѢХЪ .

АВКСЕНТІЪ :

ВСЕКЪ БГОПРНЛОЖЕНЪ . . .

СТРАШЕНЪ ІАВІ СА БЪСОМЪ . . .

36. Б . В . В . ТРЕТЬ ІАВІ СА АРХГЕАБЪ . . .

ПѢ . Ф . ІРМО . СѢВА СВО НЕДЪГОМЪ . УСАВШАННІА КЛАТЕЖ ВЪАНАА ЕСТЬ . ТЪІ ЖЕ
ДВО БЦЕ ПРОЗАБЕНЕМЪ ПРИ ЖИТІА ТВОЕГО . МІР . . . БАВЕННЕ ПРОЦЪВААА ЕСН .
ТЕМЪ ТА ВЪСН ВЕАНУАЕМЪ .

37. ІАКО СВѢТНАА ТА БАГА . ХЪ ВЪЗАВЖИ БАСТАТИ СА ВЪ КОНЦЕХЪ .
СТЕ ВЪ ВЕЩИ ЦРКОВЕНЕМЪ . ЕГОЖЕ РАДН ДО СМЪРТИ ПОДВЕНЪАВЪ СА . МНОЖЖ . І
ВЕРЪНЪІ ВЪСПИТАННІА . РАДОУМЕНЕМЪ Н ГОВѢНІ .

38. ПАВЛА БАЖЕНЪІ БУЕННИКЪ . НЕТЪ ВЪІ ЕГО ДЪТЕЛОМЪ ПОСАВДАЖ . ПРВНАЕ
ДО КРАИ ЗАПАДНЪІ СЛОВО РАСЪВАЖ ВЪ ІЖЪЦЕХЪ . ВЪ ШКАННѢ Н В РИМЕ . ДХЪ
СВОИ БГЪ СВОЕМЪ ВЪ РЖЦЕ ПРЪДАСТЪ .

АВЪЕ :

ВЪСЕМОУ БЖЪСТВЪ ІУСѢ . . .

НИНѢ НЕ ПРВНАЕМЪ ІУСѢ . . .

Б . СЪ ЖЪІ МОІХЪ ДАЛГОВЪ . . .

Службата за св. Кирил Философ е създадена вероятно след смъртта му от неговите ученици, почитатели и привърженици. Тя заема особено място поради ценното си съдържание и старинност.

Повече от едно столетие службата за св. Кирил Философ е обект на жив научен интерес, в резултат на който са разяснени доста от въпросите, свързани с нейния произход, съдържание, състав и развитие. Пръв я издаде по Зографския препис известният руски славист Виктор Григорович през 1865 г.¹⁴ След него и други учени слависти откриват и обнародват нови преписи. Последен, който се занимава с тази служба, е българският изследовател Божидар Райков.¹⁵ Към известните 20 преписа той прибавя още 2 и така общият им брой досега е 22, от които 3 са светогорски.

С този новооткрит препис от Великата лавра броят на преписите става 23, а на светогорските — 4. Преписът е особено ценен не само поради старинността си, но и заради някои характерни текстуални и фразеологически различия. В преписа заслужава да се отбележи една особеност: преписвачът обединява двете служби, т. е. Кирилова и Авксентиевата в една, с един канон.

Съставът на службата е следният: на св. Кирил са посветени 3 стихирни на Господи Возвах, седален и по два тропара на всяка песен от канона, кондак и икос. На св. Авксентий също са посветени 3 стихирни на Господи Возвах, слава, кондак, седален и по два тропара на всяка песен от канона. Богородичните тропари са от службата на св. Авксентий. Трябва да се отбележи, че ирмосите се дават цели.

В своето изследване Божидар Райков споменава, че само в софийския препис № 895 се запазва в началото на втория тропар от 8-а песен след

¹⁴ В. Григорович. КМСБ 1865, с. 243—250.

¹⁵ Б. Райков. Два новооткрити преписа от службата на Кирил Философ и няколко бележки върху нейния състав. — В: Константин-Кирил Философ, С., 1969, с. 203—218.

съюза **ѡко** съществителното **оужѣ** (стб. **ѡже** — 'въже'), а във всички останали преписи стои **ѡкоже**. Във втория тропар от 7-ата песен е съхранена причастната форма **съсѣкъ**, а в скопския миней — **съсѣкы**. Във всички останали преписи — поквареното **въсѣхъ**. Трябва да се отбележи, че в този новооткрит препис е запазена старата българска форма **ѡко** **ѡже** (**ѡ > ѡ**) и причастната форма **съсѣк**.

Новооткритият препис трябва да бъде считан за архаичен, тъй като седалният и други тропари се отличават със своята конкретност и възпяват предимно делата на св. Кирил сред западните славяни. Предполага се, че тия тропари са възникнали в Моравско-панонските земи. Преписът предлага доста правилен и смислен текст и при бъдещото критично издание на Кириловата служба ще трябва да бъде използван.

Подробно, съпоставително и текстологично проучване на този препис ще бъде предмет на друга работа. Основната ми цел при тази работа е паметникът да стане известен в славистиката и новооткритият препис да бъде обнародван.